

Door mannen gekozen

*De eerste vrouwen in de
Deventer gemeenteraad*

Erna Lammers

WalburgPers

Door
mannen
gekozen

Door mannen gekozen

*De eerste vrouwen in de
Deventer gemeenteraad*

Erna Lammers

WalburgPers

WALBURGERS

Deze uitgave kwam tot stand mede dankzij financiële steun van

Boekenfonds Elisabeth Grent / F.J.A.M. van der Helm

Gemeente Deventer

Prins Bernhard Cultuurfonds Overijssel, Zwolle

Stichting Erven Witteveen, Deventer

Stichting Het Iordenshofje, Deventer

Stichting Wesselings-van Breemen, Deventer

Omslag

voorzijde

Foto gemeenteraad van Deventer 1919-1923

John Thuring/ Verenigde Fotobureaux Amsterdam

flappen

Foto Titia Cornelia Goedhuis-Van der Ploeg uit de collectie van familie Goedhuis

Foto Antsje Timmerman-Lenstra uit de collectie van familie Timmerman

Omslagontwerp

Erwin Bomans^{BNO} Leucq!, Hof van Twente

Ontwerp binnenwerk

Prezns - Marco Bolsenbroek, Zutphen

Foto auteur

Frans Rentink

© 2020 Erna Lammers, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2020 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 9789462494749

NUR 680

Inhoud

Inleiding	7
Aanleiding	7
De maatschappij van toen	9
Gelijk recht voor allen!	14
Aletta Jacobs	15
Argumenten tegen vrouwenkiesrecht	16
Deventer rond de eeuwwisseling	19
Opkomend socialisme	26
Vrouwenkiesrecht in Deventer	27
Vereeniging voor Vrouwenkiesrecht Deventer	28
Socialistische vrouwen	30
Vier vrouwelijke kandidaten	31
Dus voor welke vrouwen verandert hun droom in een daad?	31
2 september 1919	32
Titia Cornelia Goedhuis-van der Ploeg (1877-1973)	33
Studietijd	34
Sociaal betrokken	36
Centrale Keuken	37
Herinneringen kleinzoons	37
Antsje Timmerman-Lenstra (1883-1946)	41
Groot gezin	42
Herinneringen kleindochters	44
Naar Amsterdam	45
Feest	46

Politieke periode 1919-1923.	47
Rol vrouwen in de raad.	50
Onderling contact.	54
Kritiek op Antsje Timmerman-Lenstra.	54
Hoe neemt Antsje deze publiekelijke vernedering door haar partijgenoot op? ..	55
Op eigen titel.	56
Kelder.	56
Na de raad.	58
Politieke periode 1923-1927.	59
Titia Goedhuis-van der Ploeg.	60
Gelijke kansen? ..	60
Verwantschap.	61
Ontslag onderwijzeressen.	62
Breuk.	62
En daarna.	63
Slot.	66
Volgen andere vrouwen hun voorbeeld? ..	66
Na 1945.	67
Fifty fifty.	68
En nu? ..	69
Nawoord.	70
Bijlage.	72
Vrouwen in de Deventer gemeenteraad.	72
Dankwoord.	78
Noten.	79

Inleiding

Je moet als vrouw harder knokken om iets voor elkaar te krijgen. Maar er zijn en blijven altijd vrouwen die zich daar niet door laten tegenhouden. Integendeel. Zij gaan door totdat ze bereiken wat ze willen bereiken. In eerste instantie voor zichzelf, omdat zij iets willen wat van de maatschappij of van haar omgeving nog niet mag of kan. Maar omdat zij de grenzen voor zichzelf verleggen, maken deze vrouwen de mogelijkheden ook groter voor anderen. Zij halen daarmee het hek van de dam en wij, de vrouwen die later komen, kunnen volgen en profiteren mee. Wij kunnen bestuderen hoe zij dat hebben gedaan en ons door hen laten inspireren. Om ook te doen waar we voor staan en te staan voor wat we doen, en zo dingen mogelijk te maken die voorheen onmogelijk leken. Voor onszelf, maar wellicht ook voor de generaties die na ons komen.

Als die dappere voortrekkersrol ergens zichtbaar is, is het wel in de geschiedenis van het vrouwenkiesrecht en in de politieke carrières van de eerste vrouwelijke raadsleden die in 1919 plaatsnamen in de gemeenteraden. Vrouwen die het lef hadden om daadwerkelijk de politiek in te gaan toen dit voor het eerst kon, omdat ze geloofden in hun visie op het leven en in de meerwaarde daarvan voor de samenleving. En die zich niets aantrokken van de tijdsgeest in de door mannen gedomineerde maatschappij.

Uit zulk hout waren ook de eerste vrouwen in de Deventer gemeenteraad gesneden: Antsje Timmerman-Lenstra en Titia Goedhuis-van der Ploeg. Wie waren deze vrouwen? Hoe is het hen gelukt om zich door mannen te laten kiezen in de tijd dat vrouwen zelf niet mochten stemmen? En hoe wisten zij zich te handhaven in het mannenbolwerk?

Aanleiding

Tijdens de voorbereiding van een artikel voor *De Stentor* over de geschiedenis van de Wilhelminabrug in Deventer bladerde ik door oude notulenboeken van de gemeenteraad van Deventer. Ineens stuitte ik op de welkomstwoorden van burgemeester Tjaard Anne Marius Albert van Humalda van Eysinga aan het begin van de gemeenteraadsvergadering van 2 september 1919. Daarin heette hij in het bijzonder de eerste twee vrouwen in de gemeenteraad van Deventer welkom: mevrouw Goedhuis en mevrouw Timmerman.

Ik had nog nooit van hen gehoord, of iets over hen gelezen, maar ik vroeg me direct af wie ze waren. Ik vond het vreemd dat zo vroeg in de geschiedenis twee vrouwen plaatsnamen in een gemeenteraad. Toen ik me erin verdiepte en begreep dat in die tijd vrouwen zelf nog niet mochten stemmen, werd mijn verbazing groter. Want hoe waren deze twee vrouwen erin geslaagd om genoeg mannelijke stemmen voor zich te winnen in een tijd dat vrouwen een minimale rol speelden in de maatschappij? Dus hoe konden mannen hen sowieso kennen? Laat staan in hen geloven?

Dat was het uitgangspunt van mijn onderzoek met dit boek als resultaat. Daarbij heb ik dankbaar gebruik gemaakt van alle gedigitaliseerde kranten en tijdschriften uit die tijd en de informatie die in het Deventer Stadsarchief en het Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) voorhanden is. Op basis daarvan kan ik dit beeld schetsen over de vrouwen zelf, de politieke periode en de afloop daarvan. Ik ben in het bijzonder dank verschuldigd aan de kleinkinderen van zowel Titia Goedhuis-van der Ploeg en Antsje Timmerman-Lenstra. Hun herinneringen aan hun grootmoeders gaven een blik op de karakters van de vrouwen en wekte hen tot leven.

In wat voor tijd leefden zij eigenlijk? Welke positie namen vrouwen toen in en wat was normaal in Nederland? Alleen tegen die achtergrond kan ik laten zien hoe bijzonder ze waren. Daarom ga ik eerst in op de tijd van toen en de geschiedenis van het vrouwenkiesrecht in Nederland. De strijd voor het vrouwenkiesrecht werd door twee maatschappelijke groepen gevoerd; de burgerlijke vrouwen en de vrouwen uit de arbeidersklasse. Titia Goedhuis-van der Ploeg was afkomstig uit het eerste en Antsje Timmerman-Lenstra uit het tweede milieu. Hun levens staan centraal in de hoofdstukken die volgen op de beschrijving van Deventer rond de eeuwwisseling. Daarna volgt de politieke carrière van de twee vrouwen en het einde daarvan. Tot slot een overzicht van alle vrouwen die de afgelopen honderd jaar deel uitmaakten van de Deventer gemeenteraad.

Erna Lammers

De maatschappij van toen

Het klinkt wellicht wat vreemd om zo ver terug te gaan in de tijd, maar de Franse revolutie is van grote invloed geweest op de vorming van onze huidige maatschappij. Vrijheid, gelijkheid en broederschap is sindsdien ook hier de norm. De oorspronkelijke feodale gezagsverhoudingen verdwijnen. In plaats daarvan ontstaat een democratische samenleving. Nederland krijgt in 1848 een nieuwe Grondwet en op basis daarvan wordt in 1851 de eerste Gemeentewet van kracht.

Dat betekent een grote omwenteling. Voorheen bestond het stadsbestuur uit een burgemeester en een aantal vooraanstaande heren. Eenmaal lid van het stadsbestuur, bleven ze dat voor hun leven, waarna iemand anders uit hun familie het stokje overnam. Door de nieuwe Gemeentewet komt aan dat levenslange lidmaatschap een eind. Verkiezingen worden ingevoerd, en er komt een termijn aan de bestuursperiode.

Vanaf dat moment regeert een gekozen vertegenwoordiging van burgers over een gemeente, samen met een burgemeester en wethouders die het dagelijks bestuur vormen. Lang niet alle burgers mogen kiezen of gekozen worden. Slechts een klein deel van de mannelijke bevolking heeft volgens de wet stemrecht. Hun leeftijd speelt daarbij een rol, maar vooral hun belastbare inkomen. Hoe meer geld ze hebben, hoe meer belasting ze betalen. Ze spekken daarmee de kassen van de gemeenten en als tegenprestatie krijgen ze invloed in het bestuur.

Het politieke landschap bestaat aan het eind van de negentiende eeuw grofweg uit drie groepen: de confessionelen, de liberalen en de socialisten. Voor de confessionelen zijn christelijke tradities belangrijk. Zij willen de maatschappij in grote lijnen zo houden als die is. De liberalen zijn afkomstig uit de groeiende middenklasse en de nieuwe rijken, waaronder de industriëlen. Zij willen invloed om de maatschappij op onderdelen aan te kunnen passen. De socialisten zijn afkomstig uit de arbeidersklasse. Zij willen de maatschappij grondig veranderen.

Aan het eind van de negentiende eeuw is het socialisme ook een stroming van betekenis geworden. Door de industrialisatie ontstaan aan het eind van de achttiende en in de negentiende eeuw steeds meer fabrieken in of vlak bij een stad. Dat levert werkgelegenheid op waardoor steeds meer gezinnen van het platteland naar de stad trekken. Dat betekent ook dat de oorspronkelijke arbeidsverhouding in het gildetijdperk tussen een leermeester en zijn gezellen verandert in een veel grotere afstand tussen bazen en werknemers. En waar de leermeesters zich bekommeren om het wel en wee van hun gezellen, zijn de arbeiders op zichzelf aangewezen.

In hun groeiende behoefte aan invloed en verandering vinden de liberalen en de socialisten elkaar in een gezamenlijk doel: uitbreiding van het stemrecht. In 1882 ontstaat de Nederlandsche Bond voor Algemeen Kies- en Stemrecht (NBVAKS). Daarin bundelen de liberalen en de socialisten hun krachten. Want hoe verschillend hun redenen en drijfveer ook is, zij willen beiden algemeen stemrecht. Voor alle mannen. Maar ook voor vrouwen, waardoor ook de strijdsters voor Vrouwenkiesrecht zich vertegenwoordigd voelen door de NBVAKS.